

In deze monografie behandelt Martin Beckmann een monument dat iedereen die ooit in Rome is geweest wel heeft gezien, maar waarover betrekkelijk weinig bekend is: de zuil van Marcus Aurelius die zich op het plein vóór de ambtswoning van de Italiaanse minister-president op de Piazza Colonna bevindt, vlak bij de Via del Corso. In de Oudheid vormde deze het begin van de Via Flaminia, de belangrijkste uitvalsweg in noordelijke richting. Het terrein waarop de zuil was aangelegd stond bekend als de Campus Martius, het Marsveld. Met zijn basis van oorspronkelijk 10,52 meter was de zuil een stuk hoger dan zijn voorbeeld, de Zuil van Traianus op het Forum van Traianus, die 'maar' een sokkel van 5,27 meter had. Voor de moderne beschouwer springt het spiraalvormige fries met oorlogsscènes het meest in het oog (circa dertig meter hoog). De afbeeldingen hierop herinneren aan veldtochten van Marcus Aurelius (161-181 n.Chr.) tegen een aantal Germaanse stammen. Bovenop de zuil stond een standbeeld van Marcus Aurelius.

Martin Beckmann is werkzaam als Assistant Professor aan het Department of Classics van McMaster University, Hamilton Ontario. Als archeoloog houdt hij zich enerzijds bezig met urbanistiek en neemt hij deel aan een survey-onderzoek op het Griekse eiland Teos. Anderzijds vormen monumenten en munten van Romeinse keizers uit de tweede eeuw n.Chr. zijn bijzondere interesse, waarvan het boek dat hier wordt besproken een voorbeeld is.

Beckmann vangt aan met een korte biografie van keizer Marcus Aurelius en gaat in op eerdere publicaties van de zuil en de beeldhouwkunst in de tijd van Marcus Aurelius, waarin hij speciale aandacht schenkt aan de ideeën die zijn geopperd over wat Rodenwaldt de 'Antoninische Stilwandel' heeft genoemd, de grote omslag in stijl in de Romeinse kunst die in de tweede helft van de tweede eeuw n.Chr. heeft plaatsgevonden. Na de introductie valt het werk uiteen in twee delen. In de eerste vier hoofdstukken komen de architectuur, de functie en de context van het monument aan bod, terwijl Beckmann in hoofdstuk 5 tot 9 een analyse maakt van het fries.

In hoofdstuk 1 staan twee vragen centraal: wanneer is de bouw verordonneerd en waarom? Uit een inscriptie

van een zekere Adrastus, die als *procurator* de supervisie over de zuil had, is op te maken dat de zuil in 193 n.Chr. gereed was. Deze tekst bevat een groot aantal aanwijzingen die voor de kennis van de context van belang zijn, maar is slechts in één (matige) afbeelding getoond. Het ware beter geweest wanneer de inscriptie in zijn geheel was gegeven, met mogelijke aanvullingen van ontbrekende delen en een volledige vertaling. De afwezigheid van Marcus Aurelius' zoon en opvolger Commodus in de reliëfs brengt Beckmann ertoe de aanvang van de bouw

te dateren in 176 n.Chr., toen Commodus nog niet tot Caesar was uitgeroepen. Eerdere publicaties gaven ook wel 180 als aanvang van de bouw. De argumentatie is hier echter niet heel sterk, zoals in het boek wel vaker het geval is. Hier zou een veel uitgebreidere analyse van de historische context op zijn plaats zijn geweest, bijvoorbeeld door meer aandacht te schenken

aan de regeringstijd van Commodus, onder wiens regering het grootste deel van de vervaardiging van de zuil heeft plaatsgevonden.

De urbanistische context komt aan de orde in hoofdstuk 2. Hierbij valt op dat de auteur veel nadruk legt op de ontwikkeling van de gehele noordelijke Campus Martius vanaf Augustus en relatief kort ingaat op de directe omgeving van het monument zelf. Beckmann maakt de zuil bovendien bijna tot een openbaar toegankelijk monument door te stellen dat de ingang aan de oostzijde lag, naar de Via Flaminia toe, 'inviting passers by to enter'. Er is echter geen enkele aanwijzing voor toegankelijkheid van het monument. Zijn conclusie ten aanzien van de functie is dat het een 'honorary monument' was voor een militaire overwinnaar en geen grafmonument.

In hoofdstuk 3 (Form and Function) komt eigenlijk vooral de naam van de zuil aan bod die we kennen uit de late oudheid (*Columna Cochlis* = slangenzuil) die volgens Beckmann vooral duidt op de interne trap en niet op het reliëffries. Maar kan het echt niet allebei zijn geweest, aangezien we niet weten of het publiek veel zag van de trap, terwijl de reliëfband voor iedereen te zien was? In hoofdstuk 4 gaat hij vooral in op de relatie met het voorbeeld, de zuil van Traianus, waarbij hij vooral kijkt naar de architectuur.

De nadruk in de studie ligt duidelijk bij het tweede

Oudheid

Een Romeinse slangenzuil

Martin Beckmann, The column of Marcus Aurelius. The genesis and meaning of a Roman imperial monument (University of North Carolina Press; North Carolina 2011) 248 p., €61,95 ISBN 9780807834619

deel, waarin Beckmann het creatieve proces bij het maken van het fries onderzoekt, om vervolgens een idee te geven over hoe de Romeinen zelf het monument zagen. Als bron daarvan dient vooral een formele analyse van de zuil zelf, en met name de reliëfs. In vergelijking met die van de zuil van Traianus is de reliëfband bij de zuil van Marcus Aurelius veel regelmatig in hoogte en opbouw. Om bepaalde delen van de reliëfs op de beide zuilen onderling te vergelijken gebruikt Beckmann helaas niet al te beste schetsen, zoals figuur 5.1 en 5.4 en 8.7 tot 8.10. In hoofdstuk 6 gaat hij in op de wijze waarop gehakt is en komt daarbij tot 46 verschillende beeldhouwers op grond van verschillen in de rand onder de reliëfs. Maar duiden deze verschillen wel op verschillende makers en niet, bijvoorbeeld, op de wens tot variatie, waardoor veel minder beeldhouwers nodig waren? Ook hier is de argumentatie niet bijzonder overtuigend.

In het hoofdstuk 'Planning and Construction' gaat Beckmann in op de werkwijze bij het aanbrengen van het reliëf. Een punt van kritiek is dat hij veel gebruik maakt van voorbeelden van elders zonder dat deze worden afgebeeld. Dat is spijtig aangezien ze van groot belang zijn bij de interpretatie en omdat dit een grote kennis veronderstelt bij de lezers. Terecht concludeert Beckmann dat de makers tijdens het hakken van onder naar boven hebben gewerkt.

In hoofdstuk 8 is de auteur op zijn best wanneer hij een analyse van de stijl maakt aan de hand van de bestudering van drie typen terugkerende scènes op de zuil, scènes waarin soldaten aan het bouwen zijn, scènes waarin de keizer zijn troepen toespreekt en gevechtsscènes. Vooral de laatste zijn origineel en die acht Beckmann terecht speciaal ontworpen voor de zuil van Marcus Aurelius. Overeenkomsten ziet hij vooral met vergelijkbare scènes op sarcofagen. De betekenis van de zuil komt in hoofdstuk 9 aan de orde. Daarom analyseert hij de oude tekening van de nu verdwenen sokkel. Daarop was een scene te zien waarin de keizer clementie verleent aan barbaren die zich aan hem overgeven. Dit lijkt de hoofdboodschap van de decoratie op de zuil te zijn.

In de conclusie noemt Beckmann tenslotte de zuil 'the most conspicuous monument along the Via Flaminia'. Maar was dat niet nog altijd het mausoleum van Augustus en kunnen we de enorme tempels in de omgeving van de zuil zomaar uitvlakken? Hoewel het een en ander op het werk is aan te merken, is het een lezenswaardige studie die vooral in het tweede deel een aantal interessante nieuwe inzichten oplevert.

Stephan T.A.M. Mols

Radboud Universiteit Nijmegen